

ВІДЗИВ

офіційного опонента на дисертаційну роботу Бабяк Ольги Олексіївни «Психологічні особливості міжособистісних стосунків у підлітків із затримкою психічного розвитку», поданої на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук зі спеціальності – 19.00.08 – спеціальна психологія

Дисертаційне дослідження Бабяк О.О. присвячене актуальному завданню спеціальної психології – міжособистісним стосункам у підлітків із затримкою психічного розвитку та психолого-педагогічних умов їх формування на основі вивчення поведінкового, афективного та когнітивного компонентів з урахуванням умов поетапного формування. Оскільки недостатньо вивчені питання психолого-педагогічних умов формування міжособистісних стосунків у підлітків із затримкою психічного розвитку в шкільній групі, то дослідження Бабяк О.О. є актуальним та перспективним для розвитку теорії і практики спеціальної психології.

В цьому аспекті мета роботи сформульована адекватно – вивчити психологічні особливості міжособистісних стосунків підлітків із затримкою психічного розвитку та розробити психолого-педагогічні умови їх формування. Відповідно до зазначеного, сформульовано 5 конкретних завдань, які логічно витікають і доповнюють одне одного. Такий напрямок роботи цілком важливий, оскільки в літературі недостатньо висвітлені зазначені питання.

Дисертація виконана відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Інституту спеціальної педагогіки НАПН України («Теоретичні та методичні засади розвитку освіти дітей з особливими потребами», комплексні теми лабораторії інтенсивної педагогічної корекції: «Науково-методичне забезпечення навчання дітей із затримкою психічного розвитку різних вікових груп» (номер державної реєстрації 0109U000318).

В науковому дослідженні залучено адекватний комплекс методів дослідження, що є виправданим і необхідним для розв'язання мети та завдань. Автор комплексно підійшла до вирішення цих завдань з використанням загальних та спеціальних методів дослідження сформованості психологічних характеристик міжособистісних стосунків у підлітків із затримкою психічного розвитку. Провела психолого-педагогічний експеримент для вивчення поведінкового, афективного, когнітивного компонентів та сформованості міжособистісних стосунків у підлітків із затримкою психічного розвитку, а також для обґрунтування та апробації методики поетапного формування зазначених стосунків у підлітків.

Новизна одержаних результатів дослідження. Комплексно вивчено міжособистісні стосунки в шкільній групі у підлітків із затримкою психічного розвитку; вивчено поведінковий, афективний та когнітивний компонент міжособистісних стосунків у підлітків з порушенням психічного розвитку як наукове підґрунтя щодо оптимізації методики поетапного формування міжособистісних стосунків у підлітків; обґрунтовано психолого-педагогічні умови формування міжособистісних стосунків у підлітків із затримкою психічного розвитку та поетапного формування компонентів міжособистісних стосунків для корекції навчальної діяльності; розроблено та апробовано систему корекційно-розвивального впливу на навчальну діяльність у цих підлітків.

Робота має вагоме практичне значення. Результати дисертаційного дослідження впроваджено у: Трипільській спеціальній загальноосвітній школі-інтернаті I–II ступенів»; Штепівській спеціальній загальноосвітній школі-інтернаті; спеціальному навчально-виховному комплексі I–II ступенів № 2, Харківської області. Результати дисертаційного дослідження склали основу авторської системи для методики формування міжособистісних стосунків у підлітків із затримкою психічного розвитку, а також спілкування дітей з іншими типами порушень розвитку та дітей зі збереженим інтелектом; розроблено критерії оцінки рівня сформованості

міжособистісних стосунків у підлітків із затримкою психічного розвитку; визначено психолого-педагогічні умови та методику формування міжособистісних стосунків для корекційно-розвивального навчання підлітків із затримкою психічного розвитку; розроблено методику діагностики поведінкового, афективного та когнітивного компонентів міжособистісних стосунків у підлітків із затримкою психічного розвитку, а також у дітей зі збереженим інтелектом. Доведено доцільність використання авторської методики поетапного формування міжособистісних стосунків на основі поведінкового, афективного та когнітивного компонентів у підлітків із затримкою психічного розвитку.

Основні положення дисертаційної роботи обґрунтовані фактичними даними, які одержані за допомогою проведених досліджень з використанням сучасних методів дослідження. Вірогідність сформульованих автором висновків та рекомендацій підтверджена сучасним методологічним рівнем дослідження.

Викладені в дисертації положення сформульовані у висновках (6 пунктів), які аргументовані, обґрунтовані і логічно витікають з отриманих результатів.

Основні положення дисертації викладені у 13 наукових працях: 7 одноосібних статей у фахових виданнях України, що включені до наукометричних баз, 4 публікації апробаційного характеру.

Результати досліджень доповідались на Міжнародних наукових конференціях – 3; Всеукраїнських науково-практичних конференціях – 6. Обговорення результатів дисертаційної роботи здійснювалося на засіданнях лабораторії інтенсивної педагогічної корекції Інституту спеціальної педагогіки АПН України (2009–2015).

Зміст дисертації повністю розкриває обрану тему та відповідає завданням дослідження. Дисертація та автореферат оформлені відповідно до існуючих вимог. Автореферат та опубліковані роботи відображують основні наукові положення дисертації, висновки та рекомендації. Перелік наукових

праць, у яких оприлюднені результати дисертаційного дослідження, автор наводить у кожному розділі дисертації, що відповідає вимогам до оформлення дисертацій.

Структура дисертації загальноприйнята, складається з трьох розділів, висновків та додатків.

Загальний обсяг дисертації – 215 сторінок тексту. Робота ілюстрована таблицями (2), рисунками (14) та додатками (2); список використаної літератури – 240 джерел. Аналіз наукової літератури дає підстави охарактеризувати дисертацію як ґрунтовне порівняльне дослідження з поєднанням теоретичних узагальнень, конкретних переконливих положень та висновків з теорії та практики організації навчальної діяльності у підлітків із затримкою психічного розвитку.

Важливо зазначити, що кожна складова дисертації є вагомою, оскільки деталізує сучасний етап розвитку спеціальної психології та педагогіки.

Розроблена автором методика корекційно-розвивальних занять з урахуванням рівня сформованості міжособистісних стосунків у підлітків із затримкою психічного розвитку стала підґрунтям для узагальнень, чітко сформульованих Бабяк О.О. у кожному із розділів дисертації та загальних висновках.

Важливо зазначити, що дисертантом встановлено поетапне формування компонентів міжособистісних стосунків та рівень сформованості їх у підлітків із затримкою психічного розвитку.

Автореферат стисло і ґрунтовно відображає основний зміст дисертації, її наукові положення, послідовно розкриває отримані результати констатувальної і експериментальної частини дослідження. Зміст автореферату та основних положень дисертації ідентичний.

Дисертація відповідає паспорту спеціальності 19.00.08 – спеціальна психологія та має значення і для інших спеціальностей психологічної науки, а саме для спеціальності «корекційна педагогіка».

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу О.О. Бабяк, вважаємо

за необхідне зауважити, що вона не позбавлена деяких недоліків.

1. Дисертант аналізує у своїй роботі різні психолого-педагогічні теорії та концепції щодо визначення психологічної структури міжособистісних стосунків у підлітків із затримкою психічного розвитку, але, поряд з тим, не подає в тексті власного визначення міжособистісних стосунків у підлітків із затримкою психічного розвитку. Бажано було б проаналізувати міжособистісні стосунки, зіставивши підходи різних наукових шкіл та напрямів як світової, так і української науки.

2. Результати експериментального дослідження, наведені у другому розділі, свідчать, що автором використано значний комплекс методик оцінювання поведінкового, афективного, когнітивного компонентів міжособистісних стосунків у підлітків із затримкою психічного розвитку. Виникає необхідність уточнення щодо вибору конкретної діагностичної методики з урахуванням рівня сформованості міжособистісних стосунків у підлітків із затримкою психічного розвитку та критеріїв оцінювання формування міжособистісних стосунків.

3. Недостатньо виправданим для дисертації є відсутність на початку роботи розкриття суті психолого-педагогічних умов формування компонентів міжособистісних стосунків у підлітків із затримкою психічного розвитку (подається лише у заключному 3-му розділі). Не наведена логіка та не доведена необхідність щонайперше розгляду суті та теорій особистості, детермінант соціальної взаємодії (чому саме взаємодії!) у загальнопсихологічному розумінні. Стан же розробленості досліджуваної проблеми в дисертації висвітлено стисло. Теоретично недостатньо обґрунтовано наведені позиції системи власне психологічного у підлітків із затримкою психічного розвитку.

Зазначені зауваження не зменшують цінність роботи та не впливають на її позитивну оцінку, і їх слід розглядати як побажання для подальших досліджень.

Дисертаційна робота може бути оцінена позитивно, але бажано отримати роз'яснення автора на наступні питання під час дискусії:

1. Деталізуйте, будь ласка, що найбільше впливає на міжособистісні стосунки підлітків із затримкою психічного розвитку.
2. Охарактеризуйте, будь ласка, ознаки затримки психічного розвитку у обстежених Вами підлітків.
3. У дітей експериментальної групи Ви оцінили сформованість компонентів міжособистісних стосунків. Деталізуйте, будь ласка, що найбільше впливає на когнітивний компонент міжособистісних стосунків підлітків із затримкою психічного розвитку?
4. Ви виявили низький кореляційний зв'язок між афективною і поведінковою компонентою міжособистісних стосунків у підлітків експериментальної групи. Від чого найбільше залежить рівень, сприйняття цими дітьми складних завдань в процесі взаємодії?
5. Уточніть, будь ласка, специфіку психолого-педагогічного супроводу у підлітків із затримкою психічного розвитку при проведенні корекційно-розвивального навчання.

Результати дослідження Бабяк О.О. заслуговують на широке ознайомлення з ними спеціалістів зі спеціальної психології та педагогіки, а також лікарів-педіатрів та дитячих неврологів лікувальних закладів всіх рівнів системи охорони здоров'я.

Висновок. Дисертаційне дослідження О.О. Бабяк «Психологічні особливості міжособистісних стосунків у підлітків із затримкою психічного розвитку» є завершеною науковою роботою, яка виконана на достатньому науково-теоретичному і методологічному рівнях, містить вирішення актуального завдання, яке має суттєве значення для теорії та практики спеціальної психології та корекційної педагогіки. За актуальністю теми, науковою новизною та практичним значенням робота відповідає вимогам «Порядку про присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старший науковий співробітник», затверджений кабінетом міністрів України

№ 567 від 24 липня 2013 року, а її автор Бабяк Ольга Олексіївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за фахом 19.00.08 – спеціальна психологія.

11.04.2016 р.

Офіційний опонент

доктор медичних наук, професор,

завідувач кафедри педіатрії № 5

Національного медичного університету

імені О.О. Богомольця

В. Лукашук Лукашук В.Д.

Підпис д.м.н., професора Лукашука В.Д. затверджую.

